

Модель стратегічного партнерства Україна – США в умовах геополітичних трансформацій

Трансформація сучасної міжнародної політичної системи характеризується стрімкими змінами та появою нових форм взаємодії між її акторами. Одним із прикладів цього постало поняття «стратегічне партнерство» як особливий та пріоритетний характер відносин між державами. Мета дослідження – установлення залежності моделі партнерських стосунків Україна – США від геополітичної ситуації, окреслення перспектив стратегічного партнерства Україна – США в умовах геополітичних трансформацій. Досягнення мети розкривається за допомогою виконання таких завдань: дослідити теоретичні засади міжнародного партнерства (партнерської співпраці) України та США, проаналізувати основні напрями міжнародної співпраці двох країн, визначити ступінь впливу геополітичної ситуації на партнерські стосунки Україна – США. Для реалізації мети й поставлених завдань дослідження використовували комплекс таких методів: метод історичної ретроспективи, порівняльний метод, для побудови моделі партнерської взаємодії України та США – метод експертних оцінок і контент-аналіз. Згідно з визначеною метою встановлено, що модель двостороннього партнерства Україна – США за період геополітичних протистоянь (2013–2015 рр.) майже не зазнала змін. Вона й досі спрямована на «боротьбу проти спільного ворога». У найближчі декілька років така тенденція збережеться, що дасть змогу Україні стати повним стратегічним партнером США та бути здатною захистити свої національні інтереси в майбутньому.

Ключові слова: партнерство, стратегічне партнерство, партнерство між Україною та США, геополітичні трансформації.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема пошуку моделей стратегічного партнерства як двостороннього, так і багатостороннього, в умовах геополітичних трансформацій набуває особливого значення. Для України це стає по-особливому актуальним ще й тому, що йдеться про українські перспективи побудови стосунків із державами – лідерами в цій сфері, зокрема зі Сполученими Штатами Америки.

Серед пріоритетних для української сторони питань співпраці зі США – мобілізація міжнародної спільноти на захист суверенітету та територіальної цілісності України, зміцнення обороноздатності й енергетичної безпеки, залучення міжнародної допомоги для реалізації всеосяжних політичних, економічних та соціальних реформ, а також зміцнення верховенства права.

Ця проблема, з огляду на динамізм у міждержавних відносинах, темпи якого залежать від низки факторів суб'єктивного й об'єктивного характеру – зміни позицій політичних сил та лідерів, вироблення нових зовнішньополітичних стратегій, стабільності та кризовості економічного життя, а звідси – відсутність можливості стовідсоткової її прогнозованості, постійно спрямовує питання перспектив стратегічного партнерства в площину теоретичних і прикладних досліджень.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У працях західних дослідників Б. Г. Лідделл-Харта, В. Мюррея й М. Гріслі визначено категорію «стратегічне партнерство». Із-поміж представників російської політичної науки проблему порушували Т. Мозель та П. Циганков. Серед вітчизняних науковців питання стратегічного партнерства розкривали Е. Лисицин, Г. Перепелиця, Л. Чекаленко й ін. Окремо потрібно виділити дослідження фахівців Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, внесок фахових вітчизняних дипломатів А. Козирева й Б. Тарасюка.

Мета статті – окреслення перспектив стратегічного партнерства Україна – США в умовах геополітичних трансформацій.

Однією з особливостей системи міжнародних відносин є відсутність централізованого управління процесами. Саме тому в ній діє така сама кількість центрів управління, яка дорівнює кількості учасників міжнародних відносин. Тож основними інструментами регулювання міжнародних стосунків повинні виступати компроміс, співпраця, переговори тощо.

Кожна держава – учасник міжнародної взаємодії – зобов'язана враховувати ці фактори при прийнятті політичних рішень, що в майбутньому може вплинути на форму протікання міжнародних

відносин. Основними видами взаємодії в міжнародних відносинах виступають співпраця, суперництво, конфлікт з урахуванням війн.

Співпраця – найбільш перспективна форма взаємодії, яка реалізується посередництвом участі в різних міжнародних структурах та різнорівневих договорів про дружбу й співробітництво. Співпраця як вид міжнародної взаємодії використовується в усіх сферах міжнародної діяльності, а саме: економічній, політичній, культурній, освітній тощо.

Синонімом поняття «співпраця» виступає «партнерство». Потрібно зазначити, що це поняття остаточно сформувалося після Другої світової війни як результат подолання наслідків тоталітаризму в країнах Західної Європи. Передусім, партнерство трактувалося як політика компромісу та ідеологічна основа економічної політики соціал-демократичних урядів. «Холодна війна», що почалася, створювала морально-політичне тло, яке змушувало шукати вихід із важкої соціальної конфронтації. І лише з часом на зміну конфронтації прийшло змагання, а потім і партнерство сторін, що стало необхідним компонентом соціального миру та економічного процвітання [1, с. 13–16; 2].

Один із різновидів співпраці – стратегічне партнерство. Поняття «стратегічне партнерство» вже давно посіло вагоме місце в практичних процесах міжнародних відносин, будучи комплексним і багатоаспектним поняттям [3]. Стратегічне партнерство відповідає геостратегічним інтересам суб'єктів міжнародних відносин та передбачає найбільш масштабний і вигідний для всіх сторін спосіб взаємодії в різноманітних сферах суспільного життя.

Під стратегічним партнерством розуміємо такий рівень співробітництва між державами, який передбачає спільне здійснення ними своїх ключових національних інтересів. Таке партнерство повинне бути довготривалим, максимально ефективним і взаємовигідним. Воно виключає будь-які несправедливі (дискримінаційні) дії однієї держави відносно іншої. Ухвалені спільно рішення підлягають послідовному виконанню незалежно від зміни керівництва країн-партнерів. Якщо сьогоденні інтереси однієї з держав суперечать духу стратегічного співробітництва між ними, то не виключено можливості поступитися такими інтересами на користь партнера (задня досягнення компромісу). У будь-якому випадку подібні дії мусять бути продиктовані умовами, що склалися, і спільним курсом, якого держави дотримуються на міжнародній арені [3, с.164].

Україною проголошено стратегічні відносини з такими державами, як Азербайджан, Аргентина, Білорусь, Болгарія, Грузія, Ізраїль, Канада, Китай, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, США, Туреччина, Угорщина, Узбекистан і Фінляндія.

Однак у більшості випадків проголошення таких відносин не покращило двосторонню співпрацю. Є підстави стверджувати, що за показниками співробітництва в ключових сферах для України (економічній, енергетичній, політичній, військовій) двосторонні відносини лише з чотирма державами – Росією, США, Німеччиною й Польщею – наближаються до рівня стратегічного партнерства. Із рештою названих країн вони не вийшли за межі звичайних партнерських стосунків [4]. На двосторонньому рівні документальне закріплення відносин відбулося з шістьма країнами – Азербайджаном, Болгарією, Росією, Польщею, США та Узбекистаном. Стосовно інших держав укладено лише наші односторонні декларації й немає впевненості, що країни, проголошені нашими стратегічними партнерами, уважають себе такими.

Аналізуючи стратегічне партнерство країн на практиці, можна виділити такі основні його моделі:

- фактичне стратегічне партнерство, коли держави встановлюють відносини й протягом певного часу активно розвивають його на всіх рівнях, намагаючись досягнути спільності цілей та інтересів, маючи зобов'язання один перед одним і готовність іти на взаємні поступки;
- декларативне стратегічне партнерство – коли держави підписують договір про стратегічне партнерство, але цей договір не реалізується на зазначених у ньому напрямках чи проводяться лише формальні зустрічі, які в подальшому не мають практичного застосування;
- прагматичне стратегічне партнерство – коли держави встановлюють відносини виключно з метою їх розвитку в конкретній галузі;
- представницьке стратегічне партнерство – коли держави встановлюють партнерство в конкретних регіонах чи організаціях для реалізації власних інтересів у цих регіонах та просування своїх інтересів і проєктів;

– асиметричне стратегічне партнерство – коли держави встановлюють партнерство, проте одна з них виступає домінуючою в цих відносинах [5].

Звичайно, що ці моделі є доволі схематичними й можуть використовуватися виключно для цілісного розуміння цього поняття. Зважаючи на них, не можна говорити про те, що кожному практичному стратегічному партнерству притаманна та чи інша модель. Для одного партнерства можуть використовуватися декілька моделей одночасно або чергуватися, змінюючи одна одну. Справжнє стратегічне партнерство, насамперед, повинно керуватися такими принципами, як високий ступінь співробітництва й довіри, прозорість відносин, що означає широку взаємодію в міжнародних справах та відсутність спрямованості супроти третіх країн, широта партнерства не лише в економічній сфері, а й у політичній сфері, тісна координація зовнішньополітичних дій на всіх ключових напрямках світової та двосторонньої співпраці, обов'язкова довгостроковість відносин, оскільки це є запорукою політичних і військових гарантій. При цьому наявність довгострокової програми стратегічного співробітництва з основних напрямків повинна стати додатком до базового міждержавного договору. Водночас стратегічні партнери зобов'язані враховувати низку обставин, пов'язаних із геополітичними й гео економічними інтересами інших країн-партнерів.

Отже, стратегічне партнерство можливе виключно за умов жорсткої реалізації взятих на себе зобов'язань. Отже, у реальності стратегічне партнерство – формат відносин, у межах якого держави концентрують свої основні ресурси на досягнення спільної мети, а задля її досягнення обов'язковими є компроміси з обох сторін.

19 грудня 2008 р. стратегічний формат двосторонніх відносин України та США закріплено в Хартії про стратегічне партнерство. Саме цей договір доповнив договірно-правову базу відносин Україна – США. Серед пріоритетних для української сторони питань співпраці зі США є мобілізація міжнародної спільноти на захист суверенітету та територіальної цілісності України, зміцнення обороноздатності й енергетичної безпеки України, залучення міжнародної допомоги для реалізації всеосяжних політичних, економічних та соціальних реформ, а також зміцнення верховенства права в Україні.

Ще донедавна Сполучені Штати й Росія цілком були спроможні надати нашій державі надійні гарантії військової безпеки. Політична криза, що настала в Україні в кінці листопада 2013 р., мобілізувала дії Конгресу США, який продемонстрував надзвичайну єдність у підтримці нашої держави. Із лютого 2014 р. у Конгресі представлено кілька десятків проектів законів і резолюцій щодо України, 12 із яких були схвалені.

Для відстеження трансформацій моделі Україна – США за основу взято експертну модель двостороннього партнерства України та США, побудовану нами на основі результатів експертного опитування, у якому брали участь компетентні експерти. Мета опитування полягала у виявленні позицій експертної спільноти з приводу перспектив українсько-американського партнерства. Оцінивши динаміку розвитку відносин України й США, більшість експертів дотримувалися «оптимістичних» поглядів. Жоден з експертів не оцінив відносини України та США як ті, що швидко й безповоротно погіршуються (рис. 1).

Рис. 1. Оцінка динаміки розвитку відносин України та США на 2013 р.

Із досягненням найбільш реальної стратегії ситуація в Україні повинна змінитися в позитивний бік. За результатами експертного опитування ці зміни повинні були відбутися в декількох сферах (рис. 2).

Рис. 2. Зміни, які повинні відбутися в Україні при реалізації найбільш реальної стратегії

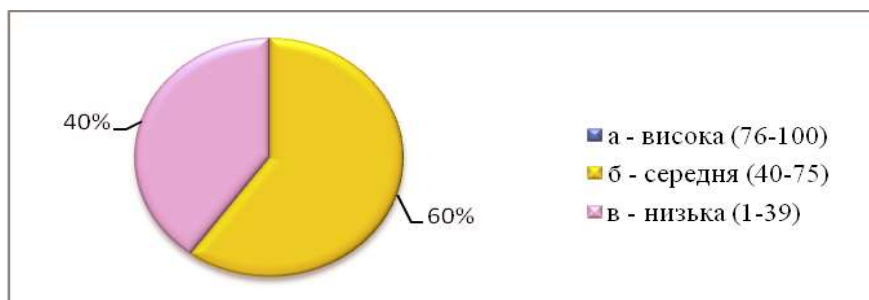
На думку експертів, найбільш важливим фактором виступала «боротьба проти спільного ворога», яким на той момент виступала Росія. Причиною цього стала ситуація, що склалася в Україні в кінці 2013 р. Така тенденція збереглася й досі. Україна поглиблює свою співпрацю зі США, щоб заручитися їх підтримкою в протистоянні з Росією.

Наступним за важливістю чинником стало питання співпраці у сфері розробки джерел природних ресурсів. Україна перебуває на перетині Сходу й Заходу, чим викликає інтерес обох сторін. Росія – основне джерело енергоресурсів для України та водночас головний суперник США на міжнародній арені. Залучивши Україну до одного з «таборів», це дасть змогу отримати перевагу над суперником. Після подій в Україні США отримали шанс залучити Україну на свій бік і зменшити вплив Росії, тим самим отримавши перевагу над головним суперником.

Пріоритетом Уряду України у сфері енергетики є повне, надійне та екологічно безпечне задоволення потреб суспільства в енергетичних продуктах. Із цією метою між Україною й США прийнято «Енергетичну стратегію України до 2030 року», що стала важливим кроком у напрямі формування дієвої системи управління в паливно-енергетичному секторі, закладаючи концептуальні засади енергетичної безпеки держави та визначаючи головні цілі й завдання енергетичної політики, основні напрями та показники розвитку енергетики. Мета стратегії – сприяти реалізації в Україні енергозберігальної моделі розвитку економіки. З огляду на посилення впливу глобалізації на сучасну систему енергозабезпечення країни, невід’ємною частиною стратегії є розвиток міжнародного енергетичного партнерства України, у тому числі зі Сполученими Штатами Америки [6; 7].

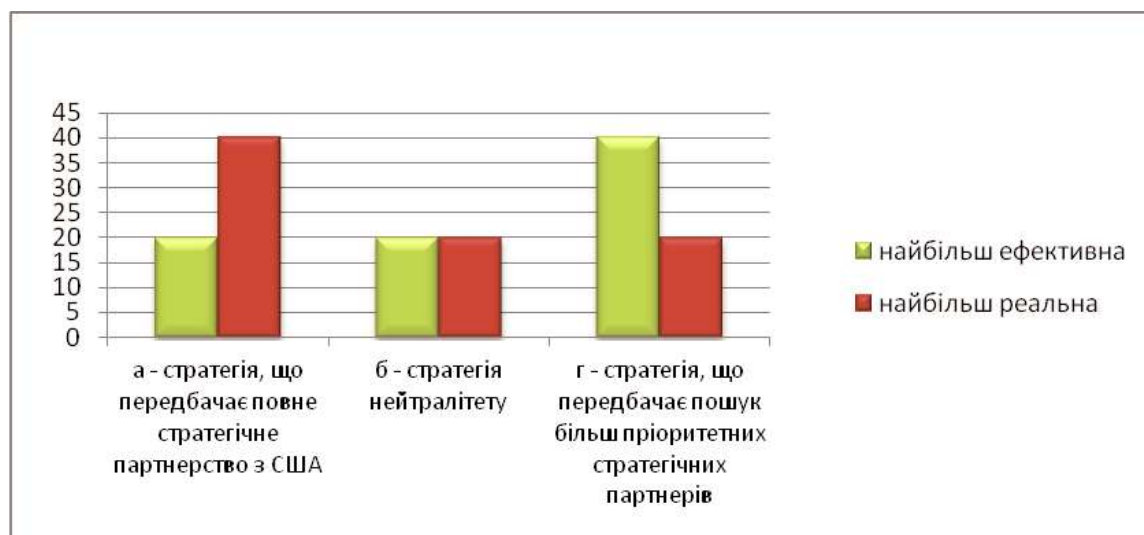
США готові сприяти Україні в реалізації нових проектів у сфері ядерної енергетики за допомогою обміну досвідом і допомоги в залученні фінансування для проведення реформ у цій галузі. «Це дасть змогу покращити в майбутньому енергетичну безпеку України, залучити передові світові технології, уникнути зайвих витрат із вивезення та тимчасового зберігання відпрацьованого ядерного палива, а також зменшити залежність нашої країни від Російської Федерації. [8] 30 грудня 2014 р. Україна в Брюсселі підписала контракт з американсько-японською компанією «Westinghouse» про збільшення поставок ядерного палива на АЕС.

Існує стереотип, що партнерство зі США вимагає від партнерів співпраці з ООН і НАТО. І хоча, на думку експертів, вплив цих організацій є значним, співпраця з ними не принесе очікуваних результатів, проте Україна заручилася їхньою підтримкою, отримавши статус «союзник США поза НАТО». Цей статус у двосторонніх відносинах визначає пріоритетність розвитку відносин США з цими державами, зокрема можливої участі в спільних оборонних ініціативах, контртерористичних заходах, програмах військової підготовки, космічних проектах, проведенні спільних досліджень військово-технологічного характеру, постачанні й закупівлі обмежених видів озброєння (наприклад протитанкового), надлишкового військового обладнання та військових засобів тощо [9] (рис. 3).

Рис. 3. Оцінка впливу ООН та НАТО на розвиток українсько-американських відносин

Для розвитку міждержавних відносин Україна повинна розробити певну стратегію співпраці. Найбільш реальною вважалася стратегія, що передбачала повне стратегічне партнерство зі США. Експерти зауважили, що партнерство зі США повинно ґрунтуватися на поглибленні та розширенні співпраці, але без «рабської поведінки», тобто на умовах рівності держав (рис. 4).

Рис. 4. Визначення стратегії поведінки України стосовно США

На момент 2013 р. модель двостороннього партнерства України та США можна було охарактеризувати як «боротьбу проти спільного ворога».

Внутрішня політика України в межах побудованої моделі співробітництва визначається:

- забезпеченням легітимної та стабільно діючої владної верхівки України;
- оптимізацією системи управління;
- реалізацією народовладдя;
- створенням механізму для реалізації Конституції;
- ліквідацією сепаратистських угруповань;
- відсутністю корупції;
- активністю малого й середнього бізнесу.

Зовнішня політика України в межах нової моделі співробітництва характеризувалася:

- повним стратегічним партнерством зі США;
- залученням прозахідних інвестицій у стратегічно важливі сфери;
- поглибленням військово-політичного співробітництва;
- стратегічним курсом на інтеграцію в НАТО;
- підписанням нового багатостороннього договору у сфері безпеки.

Зроблено висновок, що протягом наступних п'яти років політика України матиме прозахідне спрямування й характеризуватиметься значним покращенням економічної, політичної, військової та соціальної сфер.

За останні два роки напрям розвитку моделі двостороннього партнерства залишився майже незмінним. Україна повільно, але цілеспрямовано рухається в прозахідному напрямі. Основними завданнями України стосовно внутрішньої політики в межах нової моделі співробітництва є:

- ліквідація сепаратистських угруповань;
- подолання корупції;
- активізація малого та середнього бізнесу.

Основними завданнями України стосовно зовнішньої політики в межах нової моделі співробітництва є:

- повноцінне стратегічне партнерство зі США;
- залучення більшої кількості прозахідних інвестицій у стратегічно важливі сфери;
- підписання нового багатостороннього договору у сфері безпеки.

Висновки. Отже, представлені характеристики свідчать що модель двостороннього партнерства майже не зазнала змін. Вона й досі спрямована на «боротьбу проти спільного ворога». У найближчі декілька років така тенденція збережеться, що дасть змогу Україні стати повним стратегічним партнером США та бути здатною захистити свої національні інтереси в майбутньому.

Джерела та література

1. Набиулінна М. Н. Формирование и развитие социального партнерства в сфере образования / М. Н. Набиулінна. – М. : РГБ, 2003. – 436 с.
2. Merriam-Webster's Online Dictionary, 10th Edition Definitions, pronunciation, word origins, thesaurus [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.merriam-webster.com/thesaurus/partnership>
3. Шамраєва В. М. Стратегічне партнерство як інструмент зовнішньої політики держави (історіографія проблеми) / В. М. Шамраєва // Державне будівництво. – 2012. – № 1. – С. 154–164.
4. Лисицин Е. Стратегічне партнерство – поняття сучасне / Е. Лисицин // Віче. – 1999. – № 2. – С. 29–43.
5. Байдак Л. Засади стратегічного партнерства [Електронний ресурс] / Л. Байдак // Стенограма Круглого столу УЦЕПД // Центр Разумкова. – Режим доступу : http://www.uceps.org/ukr/article.php?news_id=113.
6. Співпраця США та України у сфері енергетики [Електронний ресурс] // Державна підтримка українського експорту. – Режим доступу : http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/oglad_economiki/usa/2169.html.
7. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року // Верховна Рада України: офіційний веб – портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145>.
8. Обама повідомив, що підписав «Акт на підтримку свободи в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unian.ua/politics/1023580>.
9. Основний союзник поза НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

Ржевская Нина. Модель стратегического партнерства Украина – США в условиях геополитических трансформаций. Трансформация современной политической системы характеризуется стремительными изменениями и появлением новых форм взаимодействия между ее актерами. Примером этому послужило понятие «стратегическое партнерство» как особенный и приоритетный характер отношений между государствами. Наше исследование посвящено определению зависимости модели партнерских отношений Украина – США от геополитической ситуации. Целью является подтверждение зависимости стратегического партнерства Украина – США от геополитических трансформаций. Достижение цели стало возможным посредством решения следующих задач: исследование теоретических основ международного партнерства (партнерского сотрудничества) Украины и США, анализ основных направлений международного сотрудничества двух стран, определение уровня влияния геополитической ситуации на партнерские отношения Украина – США. Для достижения этой цели и решения определенных задач исследования мы использовали комплекс следующих методов: метод исторической ретроспективы, сравнительный метод, для построения модели партнерского взаимодействия Украина – США – метод экспертных оценок и контент-анализ. Соответственно определенной цели отмечено, что модель двухстороннего партнерства Украина – США в период геополитических противостояний (2013–2015 гг.) существенно не изменилась. Она до сих пор нацелена на «борьбу против общего врага». В ближайшие несколько лет такая тенденция сохранится, что

позволит Україні стать полным стратегическим партнером США и быть способной защитить свои национальные интересы.

Ключевые слова: партнерство, стратегическое партнерство, партнерство между Украиной и США, геополитические трансформации.

Rzhevska Nina. The Model of Strategic Partnership Ukraine-the USA in Terms of Geopolitical Transformations. The topicality of the research. The modern international political system transformation is characterized by the sudden changes and appearance of the new types of interaction between its key players. One of the good examples for this term can be considered the «strategic partnership» as a special and priority type of character for the relations between the states. The objectives of the research figure out the dependence on the partnership model Ukraine – the USA according to the geopolitical situation.

The goal is to determine the perspectives of strategic partnership Ukraine – the USA in terms of the geopolitical transformations. The goal of the research is highlighted by means of the following tasks: to investigate the theoretical rules of the international partnership (collaboration) between Ukraine and the USA, to analyze the main ways of international partnership of both countries, to define the level of influence created by the geopolitical situation on the relations between Ukraine and the USA. In order to fulfill the objective and goals of the research presented, there is a special complex of the following methods: the method of historical retrospective, comparative method, and in order to create the model of partner cooperation interaction between Ukraine and the USA, there are methods of content analysis and peer review.

Conclusion. According to the settled goal it is determined that the model of bilateral partnership between Ukraine and the USA within the period of political confrontations (2013–2015) remained almost unchangeable. In the next few years this tendency will remain that give the chance to Ukraine to become a competent strategic partner for the USA, as well as, to protect its national rights in the future.

Key words: partnership, strategic partnership, partnership between Ukraine and the USA, geopolitical transformation.

Стаття надійшла до редколегії 05.04.2016 р.

УДК 355.01

Михайло Требін

Війна в історії людства та її особливості у XXI столітті

У статті доведено, що війна була, є й буде в досяжному майбутньому складником людського розвитку. Мета статті – розкрити значення війн в історії людства та спробувати намалювати характерні риси війн майбутнього. На великому емпіричному масиві даних показано страшні наслідки воєн для людської цивілізації. XXI ст. не стало винятком, війни залишаються сумним компонентом людської історії. Сьогодні проти України ведеться «гібридна» війна. Її особливості такі: вона поєднує конвенційні й неконвенційні бойові дії та відповідних учасників цієї війни; держава, яка є спонсором «гібридної» війни, офіційно не визнається воюючою стороною; початок «гібридної» війни пов'язаний із використанням неконвенційних методів ведення бойових дій незаконними збройними формуваннями; протягом усієї «гібридної» війни дуже важливого значення надають інформаційній боротьбі; широко використовують дипломатичні, економічні, політичні засоби тиску на країну, яка зазнала «гібридної» війни. Сформульовано особливості збройної боротьби майбутнього, які потрібно врахувати під час військового будівництва та забезпечення національної безпеки.

Ключові слова: війна, «гібридна» війна, війни майбутнього, збройна боротьба, наслідки війни.

Постановка наукової проблеми та її значення. Війна була, є й буде в досяжному майбутньому складником людського розвитку. Із часів глибокої давнини тривають лиха, породжені війнами та збройними конфліктами. Змінюються часи, але незмінним компонентом людського буття залишається війна. Зусиллями багатьох мислителів, починаючи з давніх часів (Сунь-Цзи, У-Цзи, Геракліт, Аппіан, Флавій Вегетій Ренат), Відродження (Н. Макіавеллі), Нового часу (К. фон Клаузевіц, А. Жоміні) й сучасності (Б. Александер, М. Гареев, Х. Гофмайстер, М. Дейві, М. ван Кревельд, В. Сліпченко, Е. Тоффлер та ін.), виявлено, описано й обґрунтовано сутнісні ознаки війни,